

Kunngearfiup Danmarkip Naalackersuisut peqatigalugit Canadap naalackersuisuinik ulloq 14. juni 2022-imi Kalaallit Nunaata Canadallu akornanni imaani killeqarfimmik nunamilu killeqarfimmik Kalaallit Nunaata isumaqatigiissuteqarnerata atuutsilersinnissaa pillugu Inatsisartut aalajangiiffisassaattut siunnersuut.

Nunanut Allanut, Inuussutissarsiornermut Niuernermullu Naalackersuisumit saqqummiunneqartoq

pillugu

Nunanut Allanut Sillimaniarnermullu Ataatsimiititaliap

siunnersuutip aappassaaneerpeqarneranut

ISUMALIUTISSIISUTAA

Ataatsimiititaliap suliarinninnermini ilaasortarai:

Inatsisartunut ilaasortaq Mariia Simonsen, Inuit Ataqatigiit, siulittaasoq

Inatsisartunut ilaasortaq Pele Broberg, Naleraq, siulittaasup tullia

Inatsisartunut ilaasortaq A sii Chemnitz Narup, Inuit Ataqatigiit

Inatsisartunut ilaasortaq Eqaluk Høegh, Inuit Ataqatigiit

Inatsisartunut ilaasortaq Doris J. Jensen, Siumut

Inatsisartunut ilaasortaq Kuno Fencker, Siumut

Inatsisartunut ilaasortaq Bjørk Lange Kristensen, Demokraatit

UPA2023-mi ulloq 3. maj siullermeerinninnerup kingorna ataatsimiititaliap siunnersuut misissuataarpaa.

Siunnersuutip tunuliaqutaa imarisaalu

Tartupaluup kikkunnit oqartussaaffigineqarnera Canadap Kunngearfiullu Danmarkip akornanni ukiut 50-it sinnerlugit isumaqatigiinnngissutaareersorlu Naalackersuisut danskillu naalackersuisui ulloq 14. juni Canadamik isumaqatigiissuteqarput naalagaaffiit marluk akornanni qeqertap avinneqarneranik malitseqartussamik.

Isumaqatigiissutikkut pingasunik killeqarfiliisoqarpoq: 200 sømilit iluanni imaani killeqarfiliineq, Labradorhavimi 200 sømilit avataanni immap naqqanik nunavimmut atasmik killeqarfiliineq Tartupalummilu nunamik killeqarfiliineq.

Kunngearfilli Danmark eqqarsaatigalugu isumaqatigiissut aatsaat atuutilissaaq Inatsisartunit Folketingimillu akuersissutigineqareeruni, soorlu aamma isumaqatigiissut Canada eqqarsaatigalugu aatsaat atuussinnaassuseqalissasoq Canadami inatsisartunit akuerineqaruni.

Isumaqatigiissuteqarnikkut Kalaallit Nunaata, Danmarkip Canadallu takutippaat nunagisalerngusaannerit isumaqatigiinniarnertigut eqqissisimasumik naammassineqarsinnaasut.

Siunnersuutip aningaasatigut kingunerisassai

Siunnersuutip timitalerneqarnerata aningaasatigut allaffissornikkullu kingunerisassai siunnersuummut tunngavilersuutini allaaserineqarput. Nunanut Allanut Sillimaniarnermullu Ataatsimiititaliap kingunerisassanut taakkununga Naalakkersuisut nassuiaataat tusaatissatut tiguaa taakkununga sukumiinerusunik oqaaseqaatissaqarani.

Siunnersuutip Inatsisartuni siullermeerneqarnera

Siunnersuut Inatsisartuni siullermeerneqarnermini tamatigoortumik oqallisigineqarpoq. Partiit tamarmik Kalaallit Nunaanni Inuit Nunavummilu Inuit killilersugaanngitsumik imminnut tikeraarsinnaalernissaat qularnaarniaqqullugu Naalakkersuisunut kaammattuutigaat. Ilaatigut pingaartinneqarpoq ullumikkut Kalaallit Nunaanni Nunavummilu Inuit imminnut tikeraassatillugit tamanna allaffissornerujussuarmik pisariaqartitsimmat. Avannersuup Canadallu akornanni oqaluttuarisaanikkut ileqqutoqqallu malillugit attaveqaqatigiittoqartuarsimanerata puigorneqannginnissaa eqqaamassallugu pingaaruteqartoq partiit arlallit oqaatigaat.

Isumaqatigiissummi taamatuttaaq Pikialasorsuaq eqqarsaatigalugu suliniarneq isiginiarneqartariaqarpoq, tamannalu eqqarsaatigalugu mianersortoqartariaqarluni.

Apeqqutit

Ataatsimiititaliap siunnersuummik suliarinninnerminut atugassatut Nunanut allanut, Inuussutissarsiornermut Niuernermullu Naalakkersuisoq apeqqutinut assigiinngitsunut akissuteqaqqullugu qinnuigisimavaa. Ataatsimiititaliap apeqqutaasa assilineri aamma Nunanut allanut, Inuussutissarsiornermut Niuernermullu Naalakkersuisup akissutai isumaliutissiissummut matumunnga 1-imut ilanngunneqarput.

Tartupaluk

Tartupaluk qeqertaavoq qaarsuinnaq Kalaallit Nunaata Canadamilu Nunavut akornanni Ikermi¹ inissimasoq. Qeqertaq inoqanngilaq 1,3 km²-llu missaannik angissuseqarluni.

Tartupaluk sumi inissimanini pissutigalugu immikkut naalakkersuinikkut sakkutooqarnikkulluunniit pingaaruteqanngitsutut nalilerneqarpoq. Sumiiffimmi

¹Ikeq pineqartoq taanna tamarmi Ikeq-mik ateqassasoq nunat aqqanik aalajangiisartut akuerinikuuvaat. Ikeq taanna pineqartoq siullermik sisamanik ukuusunik ateqartinneqaraluarpoq; Smith Sund, Nares Stræde, Kennedy Kanal aamma Robeson Kanal.

uuliaqarsinnaanera aatsitassaqaarsinnaaneralu annikitsuararsuusooq GEUS-ip nalilerpaa.

Qeqertaq eqqaalu Inuit oqaluttuarisaanermi qangaaniilli piniariartarfigaat piffillu piniarnikkut sulii pingaaruteqarpoq.

Pikialasorsuaq²

Siunnersuutip siullermeerneqarnerani ataatsimiititaliaq kaammattorneqarpoq Pikialasorsuup eqqaatalu uumassusilitsigut, inuiaqatigiit aningaasaqarneranni kulturikkullu pingaaruteqarnera sumiiffiullu immikkuullarissup tamatuma aqunneqarnera eqqarsaatigalugit nunat marluk akornanni suleqatigiinnissamut aaqqissuussinerit atuuttut eqqumaffigineqassat.

Apeqput tamanna pillugu ataatsimiititaliaq Naalakkersuisunut apeqquteqarpoq. Naalakkersuisut akissutaat isumaliutissiisummut 1-imut ilanngunneqartoq innersuussutigineqarpoq.

Nunarsuup kissatsikkiartornerata malitsigisaanik sumiiffiup angallavigineqarnerulersinnaanera

Siunnersuutip siullermeerneqarnerani imaatigut killeqarfiup isumaqatigiisummi aalajangersarneqartup iluani imaatigut angallanneq eqqarsaatigalugu isumannaallisaneq pillugu apeqput eqqumaffigeqqullugu ataatsimiititaliaq kaammattorneqarpoq. Nunarsuup kissatsikkiartornerata imaani sikoqassutsimut kingunerisaasa malitsigisaanik apeqputip tamatuma pingaaruteqarnerulernissaa naatsorsuutigisariaqartoq uparuarneqarpoq.

Apeqput tamanna pillugu ataatsimiititaliaq Naalakkersuisunut apeqquteqarpoq. Naalakkersuisut akissutaat isumaliutissiisummut 1-imut ilanngunneqartoq innersuussutigineqarpoq.

Qeqertap Kalaallit Nunaannut atasortaata Canadamullu atasortaata akornanni killilersorneqarani angalasinnaatitaaneq – Schengenimi suleqatigiinneq killeqarfimmillu nakkutilliinissamik pisussaaffik

Canadap Kalaallit Nunaatalu akornanni killeqarfik isumaqatigiissutikkut pilersinneqartussa q tunngaviusumik tassaalissaaq Schengenimi killeqarfik avalleq, taamaalilluni tassaalissalluni nunap Schengenimi suleqatigiinnermut ilaasup nunallu Schengenimi suleqatigiinnerup avataaniittup akornanni killeqarfik.

Nunat Schengenimi suleqatigiinnermut ilaasut aallaavittut Schengenimi killeqarfimmi avallermi killeqarfimmik nakkutilliinermik pitsaasumik pilersitsinissaminnut pisussaaffeqarput killeqarfimmi aallaavittut taamaallaat aqqusaarneqarsinnaassalluni killeqarfikkoortarfiit pilersinneqarsimasut (nakkutilliiviit) aqputigalugit.

² Inuktitut: "Sarvajuaq". Qallunaatut : "Nordvandet"

Killeqarfinnilli nakkutilliineq pillugu Schengenimi malittarisassat periarfissiipput tamanna immikkut pissutissaqartillugu pisariaqarpat inuiaqatigiinni immikkoortut aalajangersimasut killeqarfimmik nakkutilliinermut tassunga ilaatinneqannginnissaannut killeqarfiit iserfiusussaasut avataanni killeqarfiit avalliit ilaannikkooriarluni iserfigineqartarsinnaanissaat siunertaralugu. Tamatumanili piumasaqaataavoq pineqartut naalagaaffimmi inatsiseqartitsineq naapertorlugu akuersissutinik pisariaqartunik peqarnissaat nunanilu ilaasortaasuni nalinginnaasumik ileqqorissaarnissamik nunamilu namminermit isumannaassutsimik akornusersuinnginnissaat.

Naalagaaffimmi oqartussat naliliipput ilaatigut najukkami innuttaasut takornarniallu ilaatitsinnginnermut tassunga ilaatinneqarsinnaassasut. Suleqatigiissitamik pilersitsisoqarsimavoq isumaqatigiissutip qanoq timitalerneqarnissaanik misissuataarisussamik, tassunga ilanngullugu ilaatigut paasiniallugu immikkoortut kikkut qeqertap immikkoortuisa marluk akornanni killeqarfimmik ikaarsisinnaassanersut.

Qeqertap inissisimanagera taamatullu aamma qeqertami qeqertallu eqqaani angallannerup killilerujussuunera eqqarsaatigalugit nunat killeqarfiat ungalulerlugu nalunaaqutserneqassanngilaq taamatullu aamma killeqarfimmik ikaarfiusinnaasumik (nakkutilliivimmik) pilersitsisoqassanani.

Pikialasorsuarmi allatigut killeqarfimmik ikaarsisinnaaneq pillugu

Oqaluttuarisaaneq eqqarsaatigalugu Inuit ukiuni untritolinni Pikialasorsuaq ikaartarsimavaat, piniariarlutik naggueqatinulluunniit pulaarniarlutik. 2001-imilu septembarip aqqarniganni pilerliiniat saassussinerata kingorna killeqarfinni nakkutilliineq pillugu nunat tamalaat akornanni malittarisassat sakkortunerut atuutsinneqalersimapput, taakkulu killeqarfiit pitarlugit qangaaniilli atuisinnaanermut naapeqatigiissinnaanermullu tamatumunnga aporfingorsimallutik.

Tamanna tunngavigalugu Inuit Issittormiut Siunnersuisoqatigiiffiat ICC ukiuni arlalinngortuni Pikialasorsuaq ikaarlugu Inuit killilersugaanngitsumik angallavigisinnaasaanik pilersitsinissamik suliniuteqarsimapput.

Isumaqatigiissuteqartut ilaatigut ”nuttarsinnaaneq killilersugaananilu nikissinnaaneq pillugit siunissami suleqatigiinnissamik oqallinnerit kiisalu Pikialasorsuaq/Sarvajuaq pillugu peqatigiilluni ataavartumik aqutsinissamut maannakkut suliaqarneq” isumaqatigiissummut aallaqqaasiummi akuersaarpaat.

Naalackersuisut ataatsimiititaliamit apeqqutinut akissumminni paasissutissiissutigaa teknikikkut suleqatigiissitamik pilersitsisoqarsimasoq Canadami naalackersuisunit, Naalackersuisunit danskillu naalackersuisunit sinniisuutitaqarfiusumik suleqatigiissitallu taassuma siunertarigaa Canadami Avanersuarmilu Inuit killilersugaanngitsumik

Tartupalummut angalasinnaanissaannut ataatsimut malittarisassiornissaq. Suleqatigiinnermut tamatumunnga aamma ilaavoq Schengenimi suleqatigiinnermi killeqarfinnik nakkutilliinnermut Inuit ilaatinneqanngissinnaanerannut periarfissat.

Killeqarfiliinnermik isumaqatigiissut Kalaallit Nunaat naalagaaffinngorpat namminersortoq suli atuutissava?

Siunnersuutip siullermeerneqarnera apeqqutigineqarpoq Kalaallit Nunaat naalagaaffittut namminersortutut pilersinneqarpat Kalaallit Nunaat isumaqatigiissummut suli pituttorsimassanersoq.

Ataatsimiititaliap paasinninnera unaavoq killeqarfiliinnermik isumaqatigiissut naalagaaffiup Kalaallit Nunaata pilersinneqarnera apeqqutaatinnagu suli atuutissasoq. Tamanna naalagaaffiit akornanni isumatigiissutinut tunngatillugu naalagaaffiup ingerlatitseqqittarnera pillugu Wienimi isumatigiissutip 23. august 1978-imeersup malitsigaa.

Ataatsimiititaliap siunnersuummik suliarinninnera

Ataatsimiititaliap maluginiarpaa siunnersuut akuersissutigineqarnermigut piviusunngortinneqaruni tamanna atugassarititaasut isumaqatigiissummi taakkartorneqarsimasut isumaqatigiissutigineqarnerannik isumaqarmat, taakkunungalu ilaasinnaallutik ingerlatanut assigiinngitsunut soorlu nunarsuup immikkoortuini pineqartuni aalisarnermut pisuussutinillu iluaquteqarniarnermut killeqarfinnik malittarisassanillu pilersitsinerit. Aalajangiineq tamatuma saniatigut sumiiffinni pineqartuni naalagaaffiit peqataasut tamakkiisumik oqartussaaffiginninnerannut kinguneqarsinnaavoq.

Tartupaluk Kalaallit Nunaanni Inunnut Nunavummilu Inunnut ileqqut, takussutissat oqaluttuarisaanerlu eqqarsaatigalugit annertuumik pingaaruteqarpoq, ataatsimiititaliallu maluginiarpaa qeqertami sumiluunniit killilersugaanngitsumik angalaarsinnaanissaq tikissinnaanissarlu kissaatigineqarmat, ilaatigut piniarsinnaanermut, aalisarsinnaanissamut taamatullu kulturikkut, ileqqutigut, oqaluttuarisaanikkut siunissamilu allatigullu naleqquttumik periarfissaqarusullutik. Ataatsimiititaliap tamatumunnga atatillugu erseqqissassavaa pingaaruteqarmat aamma siunissaq ilanngullugu eqqarsaatigissallugu, nunarsuarsuatta kissatsikkiartornera Issittummilu immap sikuata ineriartornera kiisalu siunissami umiarsuartigut angalannerup annertusisinnaanera ilanngullugit. Taamaattumik pissusissamisoorinnaavoq qeqertap siunissami atorneqarnissaa eqqarsaatigalugu isumaqatigiinniartoqassatillugu isiginiagassat tamakku aamma isiginiarneqartarnissaat.

Kiisalu ataatsimiititaliap erseqqissassavaa matumani isumaqatigiissuteqarnikkut Kalaallit Nunaata Canadallu Tartupaluk eqqarsaatigalugit kikkut oqartussaaffiginninnerannik apeqqut 1971-imiilli aaqqiagiinngissutaasimasoq aaqqiissuteqarfigaat.

Ataatsimiititaliap naggasiutigalugu oqaatigissavaa Naalakkersuisut ataatsimiititaliap

apequtaanut akissuteqarlutik paasissutissiissutigimmassuk isumaqatigiissuteqarnermut atatillugu teknikkkut suleqatigiissitamik pilersitsisoqarsimasoq. Suleqatigiissitaq assigiinngitsunik siunnersuusiussaaq naalackersuinnikkut akuerineqartartussanik. Inatsisartuni partiit suliamut tamatumunnga peqataatinneqartarnissaat ataatsimiititaliap naatsorsuutigivaa.

Ataatsimiititaliap inassuteqaatai

Siunnersuut **akuerineqassasoq ataatsimiititaliami amerlanerussuteqartut** Inuit Ataqatigiit, Siumup Demokraatillu ilaasortaataasa inassutigaat.

Taamatut oqaaseqarluni isumaliutissiisummilu oqaatigineqartutut paasinnilluni
ataatsimiititaliap siunnersuut aappassaaniigassanngortippaa.

Mariia Simonsen
Siulittaasoq

Pele Broberg
Siulittaasup tullia

Asii Chemnitz Narup

Eqaluk Høegh

Doris J. Jensen

Kuno Fencker

Bjørk Lange Kristensen